József Attila: Mama – Jó, de miért mondod el?

BAKOS ANDRÁS | 2024. FEBRUÁR 14. SORKÖZ

Tetszik 85 Megosztás

Megszólalni egy drámában könnyebb a színésznek, mint kiállni egy verssel, mégis érdemes, mert van közönség.

Akik készültek, fejből el tudják mondani végig a *Himnusz*t, de arra az esetre, ha megakadnának, ott a kezükben a fénymásolat. Negyven ember mondja Kölcsey Ferenc versét – mint amikor egy osztály együtt memoritert tanul –, az újszegedi Bálint Sándor Művelődési Ház nagytermében.

Ez a *Költészetünk, évszázadaink* című rendezvény január 25-én, kora délután. **A jelenlévők harminc éve találkoznak ebben a körben, hogy a magyar kultúra napja alkalmából meghallgassanak egy versműsort magyar költők műveiből.** A kiválasztás szempontja az, hogy vagy a születési, vagy a halálozási dátumnak valamilyen kerek évfordulója van.

Antal Anikó, Fabulya Andrea és Kiss Ernő olvas föl, ő a művelődési ház korábbi igazgatója és az est rendezője. Elmondja az aktuális vers előtt, mit tudunk a költőről: Janus Pannonius, vagyis Csezmiczei János nagyon szépen használta a latin nyelvet, Hervay Gizella 47 évesen lett öngyilkos, miután férje és fia is meghalt. Megtudják a jelenlévők, hol lakott Szegeden Balázs Béla, hogy a Károli-biblia mennyire hatott a korabeli irodalom nyelvére, hogy Balassi Bálint egy várostromnál halt meg. **Tarnai Lászlót pedig – aki Szegeden újságíró és lapszerkesztő is volt, amellett, hogy verseket írt – kollégáival egy napon gyűlésre hívták a sajtóház földszinti termébe, ott közölték velük, hogy lapjukat megvette a konkurencia, és aztán vissza, a szerkesztőségbe már csak kigyúrt biztonsági őrök kíséretében mehetett föl ki-ki, hogy a személyes dolgait magához vehesse.**

Antal Anikó verset olvas.
Fotó: A szerző felvétele

A versfelhozatal változatos, **Radnóti Miklós, Határ Győző, Zalán Tibor egy-egy verse mellett elhangzik Váci Mihályé**, sőt, egy jelenlévő hölgyé, Szepsy Eleonóráé is. A végén a közönség az előadókkal együtt mondja végig a *Szózat*ot.

Olyan a rendezvény hangulata, mint egy vallási összejövetelé. Pedig a hangzó versnek most is megvannak a maga fórumai és médiumai, ahogy harminc vagy negyven éve, csak most jóval nagyobb a kínálat, keresni kell benne. **A *Vers mindenkinek*, amelyet régen főműsoridőben lehetett látni a két magyar nyelvű tévécsatornán, most is látható, az M5-ön vagy a Duna Worldön. A** tantervben most is van elég megtanulni való vers, mi több, érettségin, ha épp úgy látja jónak, érvelhet is amellett a diák, miért fontos és jó a memoriter. Abból is lehet országos hír, hogy egy szavalóversenyen mi lett a kötelezően választott vers, illetve miért cserélték le mégis.

Meglehet, az is előfordul még, hogy otthon spontán módon elhangzik egy vers, például az unokának, de azért a leggyakrabban laboratóriumi körülmények között lehet találkozni ezzel az élménnyel. Versmondó versenyen, a színházban, vagy a színészek felvételi vizsgáján.

„Tíz verssel, öt monológgal és öt dallal kellett készülni az SZFE-n, még a modellváltás előtt. Jellemző taktika, hogy a választott versek között van kortárs és klasszikus, filozofikus, heves, szerelmes, humoros, hogy minél többet meg tudjon mutatni magából a leendő színész hallgató" – mondja Fábián Péter színművész, rendező, a FreeSZFE tanára, színpadi szövegírást oktat. A rendszerváltás évében született Szekszárdon, gyerekkora óta fontos számára az irodalom. A Garay János Gimnáziumba járva a város nevezetes költő szülöttei, Garay, Babits Mihály, Baka István életművének ápolása hatott az ízlésére. Járt versmondó versenyekre, a kaposvári egyetemen végzett színészként. Felvételizett Budapesten is. – „Máté Gábor jót nevetett azon, hogy a második rostára vittem Garay Jánostól a *Szekszárdi bordal*t. Ezt kérte, kíváncsi volt rá, mi köze lehet ehhez egy tizennyolc évesnek. Akkor nagyon éltem a lokálpatrióta énemet: én vagyok a szekszárdi srác, és szeretném megmutatni, hogy nálunk vannak a legjobb borok. Szépen elvéreztem azon a versen. Vittem József Attilát is: *Olyan bolond vagy,* ez szerelmes vers. **Zsótér Sándor odajött hozzám, tíz-tizenöt centire tőlem, és azt kérte, neki mondjam.** Éreztem, hogy lángol a fülem. Abba is majdnem belesültem. Ez a felvételi volt az egyetlen versmondáshoz kötődő kellemetlen élményem."

Fábián Péter, a Szegedi Nemzeti Színház hírszínházi előadásának januári próbáján
Fotó: Tro Photography/Tari Robert/Szegedi Nemzeti Színház Facebook-oldala

Ma gyakran áll a másik oldalon. Évente kétszer hívják versmondó versenyek zsűrijébe. Szívesen megy.

„A felvételin a vers inkább eszköz, amellyel megmutatja a képességeit a jövendőbeli színész. Ebből kialakulhat az a helyzet, hogy mindegy, mit mondok, csak rám figyeljenek. **A versmondó versenyeken elsősorban nem színészi alakítást várnak, inkább azt, hogy az ember a szerző tolmácsa legyen, mutassa meg, hogyan él a szöveg"** – mondja Fábián Péter.

Ha egy költő tiszteletére rendeznek ilyen versenyt, az egyik megtanult költemény az övé. De a legtöbb ilyen rendezvényen van szabadon választott kategória, amelynek felhozatala a felkészítő tanárok és a résztvevők ízlését jeleníti meg.

„A zsűrin belül, főleg pedagógusokkal sokat szoktunk vitatkozni arról, mennyire érdemes beleszólni abba, hogy az induló melyik verset válassza. Előfordul, hogy egy tizennégy éves, vékony, halk szavú lánytól halljuk Vörösmarty Mihálynak *A vén cigány* című versét, és csak arra lehet gondolni, hogy a tanár ezt ajánlotta neki.

Ugyanígy **a versmondót a saját ízlése is félreviheti**, és azzal a szándékkal, hogy közölni szeretne valami fontosat, olyan szöveget választ, ami nem illik az egyéniségéhez, vagy még nem elég érett hozzá, és nem érzi. A versmondásban ugyanakkor az az izgalmas, hogy

> teljesen mindegy, hány éves valaki, ha ráérez a versre, egyedi, érvényes nézőpontot találhat. Az összhatás olyankor mindent visz.

Tud olyat mondani egy diák, ami megérinti az összes felnőttet."

Ahogyan harminc-negyven éve a *Mirza* (szerzője Simon István), most is vannak slágerversek. Fábián Péter nagyon gyakran hallja a versenyeken Pilinszky János *Ne félj* című versét. Népszerű még Kányádi Sándortól a *Valaki jár a fák hegyén*, a *Fától fáig*.

HIRDETÉS

És továbbra is népszerűek a „nagyon nagy" versek, Radnótitól a *Tétova óda*. **Arany János balladái azért lehetnek izgalmasak, mert az előadásban jobban megmutatkozhatnak a színészi képességek.** Az is jó élmény többnyire, amikor a klasszikusok között felbukkan egy-egy kortárs mű. Varró Dániel, Závada Péter, Simon Márton, Tóth Krisztina verseivel találkozik Fábián Péter a leggyakrabban.

Mit lehet mondani annak, aki elfelejti a verset?

Hiszen ez színésszel is előfordul. **Latinovits Zoltán például a *Talán eltűnök hirtelen* című József Attila-vers nyolcadik sorát rövidíti le** ezen a felvételen.

„Ez mindenkinek szörnyű pillanat, a színésznek is, az meg főleg, ha eszébe sem jut a folytatás. Én amiatt nem szoktam pontot levonni, ha valaki elfelejti a szöveget, feltéve, ha a helyén kezeli ezt a pillanatot. Láttam már olyat, ahogy ebből a helyzetből kikeveredve spontánabbul mondja tovább a verset. Eltervezte, hogy itt majd így fogok nézni, ott felemelem a hangom, de ez gyakran hamis építmény. Ahogy belesül a szövegbe, és visszatalál hozzá, egyszerűbb, őszintébb lesz az előadása."

> Megszólalni a színpadon egy drámában könnyebb, mint kiállni és elmondani egy verset.

„Tudjuk, Antigonénak az a gondja, hogy a testvére nem kaphatta meg a végtisztességet. Megmondja Iszménének, hogy most elmegy, eltemeti. Konstruált színpadi körülmények között hangzanak el a szavai. Más az, amikor azért vagyok ott, hogy elmondjam József Attilától a *Mamát*. **Nem jó, ha az a furcsa, elidegenített helyzet megmarad, hogy most úgy teszek, mintha József Attila lennék.** Kulcsmomentum, hogy azonnal kiderüljön, miért mondom el ezt a verset. Ha ez meggyőző, akkor a kapcsolat a nézővel, hallgatóval sokkal közvetlenebb, intimebb, mint egy színházi előadásnál. Ennek az élménynek nagy ereje van."

Fábián Péter a K2 Színházzal Baka István verseiből összeállított verses estet rendezett, *Yorick visszatér* címmel két színésztársának. Mindhárman 1990-ben születtek, ezért is volt érdekes, ahogy a rendszerváltás előtt, alatt és utána született „rettegő költeményeket" mondták. A Yorick-monológokra, amelyek zömmel előbeszédszerűen előadható, sötét humorú szabadversek, Baka rímes-ritmusos, álarc nélküli, apokaliptikus képi világú strófái feleltek.

„Az volt a leggyakrabban játszott előadásunk abban a két évben, amikor műsoron volt. Sok helyre eljutottunk vele – mondja Fábián Péter –, és az látszott, hogy szinte éhezték, akik eljöttek. Nagyon jó volt a hangulat, és nem csak az előadás, hanem utána a beszélgetések is, amikor ott maradtunk együtt. Meghatározó élményem ebben a műfajban az Örkény Színház előadása, az *Anyám tyúkja*. A magyar költészet nagy verseit mondják el a színészek, nagyon magas színvonalon. **Velőtrázó, ahogy Pogány Judit *A vén cigány*ban férfiakat meghazudtoló módon beleáll abba a dévaj őrületbe.**"

(Címlapképünkön: Latinovits Zoltán József Attila versét mondja)